

JOANNA GIEL
Uniwersytet Wrocławski

Gunter Scholtz — nota biograficzna

Profesor dr Gunter Scholtz (ur. 1941) to niemiecki filozof, którego naukowa oraz akademicka ścieżka związana jest z Uniwersytetem Ruhry w Bochum. Studiował filozofię, germanistykę i teologię ewangelicką na uniwersytetach w Münster oraz Tübingen. Tytuł doktora uzyskał w Münster w roku 1970 na podstawie dysertacji, która ukazała się drukiem w 1973 roku „*Historismus“ als spekulative Geschichtsphilosophie: Ch. J. Braniß (1792–1873)*. Filozof Braniß wstawił się filozoficzną krytyką dogmatyki Schleiermachera. Profesor Scholtz przyporządkowuje jego system filozoficzny do tak zwanego późnego idealizmu i koncentruje się na pojęciu „historyzmu”, które określa filozoficzny program Branißa. Filozofia historii staje się u Branißa tematem centralnym oraz kluczem do wszelkiej filozoficznej problematyki. Książka poświęcona Branißowi jest ważnym przyczynkiem do badań nad filozofią śląską, ponieważ Braniß wykładał na Uniwersytecie Wrocławskim, na którym dwukrotnie pełnił funkcję rektora.

Profesor Scholtz habilitował się w 1979 roku w Bochum na podstawie wielu prac, w których centrum znalazła się książka *Schleiermachers Musikphilosophie*. Przez przykład muzyki, do której Schleiermacher miał szczególnie bliski stosunek, wspomniana praca ukazuje, że filozof ten rozwinął tak zwaną estetykę produkcji, wychodzącą od aktu artystycznego tworzenia. Książka ukazała się drukiem w 1981 roku.

Już jako student profesora Joachima Rittersa i jego uczniów profesor Scholtz wszedł w ścisły kontakt z badaniami poświęconymi historii pojęć. Tego obszaru dotyczą jego pierwsze publikacje. Przez kolejnych 20 lat zajmował się edycją czasopisma *Archiv für Begriffsgeschichte*, a od 1984 roku był współredaktorem dwunastotomowego słownika pojęć *Historisches Wörterbuch der Philosophie*, utworzonego przez jego nauczyciela Joachima Rittersa. Jest to do tej pory jedyny leksykon filozofii na świecie, który nie definiuje pojęć, lecz rekonstruuje ich historię. Od roku 1983 profesor Scholtz jest ekspertem Komisji Filozofii i Historii Pojęć Akademii

Nauk i Literatury w Mainz. Do dzisiaj działa jako doradca przy edycji *Archiv für Begriffsgeschichte*, píše artykuły oraz jest uznawany za specjalistę w kwestii teorii i metody historii pojęć. W roku 2000 ukazał się pod jego redakcją tom zbiorowy *Die Interdisziplinarität der Begriffsgeschichte*, który stanowił pokłosie międzynarodowej konferencji. Artykuł profesora Scholtza w tym tomie stanowi porównanie filozoficznego leksykonu Rittersa z leksykonem historycznym Reinharta Kosellcka. Na podstawie tych aktywności profesor Scholtz został zaproszony w 2013 roku na Uniwersytet w Krakowie do objęcia profesury gościnnej. Tam też wspierał projekt Europejskiej Historii Idei, powołany do życia przez profesora Kowalewicza.

Praca doktorska na temat Braniśa zmotywowała profesora Scholtza do intensywnego zajęcia się Schleiermacherem, którego filozofia stała się dla niego jednym z ważniejszych obszarów badawczych. Opublikował on nie tylko artykuły poświęcone temu filozofowi, lecz również trzy książki: oprócz wymienionej pracy na temat filozofii muzyki, w 1984 roku ukazała się książka *Die Philosophie Schleiermachers*, która przedstawia wszystkie obszary filozofii Schleiermachersa oraz stan badań, a która ukazała się we włoskim tłumaczeniu w 1998 roku; w 1995 opublikował książkę *Ethik und Hermeneutik. Schleiermachers Grundlegung der Geisteswissenschaften*. Podczas gdy Schleiermacher uchodzi w filozofii niemal zawsze za „kлары hermeneutyki”, profesor Scholtz zwraca uwagę, że dla tego filozofa nie hermeneutyka, lecz filozoficzna etyka stanowi bazę nauk humanistycznych. Nauki te nie tyle są naukami interpretacyjnymi, ile przede wszystkim etyczno-historycznymi. Obejmują one szereg dyscyplin odpowiedzialnych za rozwój społeczeństwa oraz różnych obszarów kultury, takich jak moralność, prawo, sztuka, religia czy nauka. Na podstawie tych publikacji profesor Scholtz uchodzi za uznanego na arenie międzynarodowej znawcę koncepcji Schleiermachersa.

Dysertacja profesora Scholtza na temat Braniśa była również początkiem pogłębionych badań dotyczących pojęcia i przedmiotu historyzmu. Jeszcze przed habilitacją powierzono mu zadanie napisania dla wspomnianego *Historisches Wörterbuch der Philosophie* artykułów związanych z takimi hasłami jak „historia”, „filozofia historii” i „historyzm”. Ponieważ różne postacie historyzmu to zagadnienie aktualne — wspomnieć można o *New Historicism* w USA — profesor Scholtz zorganizował międzynarodową konferencję na ten temat, w której udział wzięli specjaliści pojęcia historyzmu z całego świata, a której wyniki zostały przedłożone w 1997 roku w tomie *Historismus am Ende des 20. Jahrhunderts. Eine internationale Diskussion*.

Dzięki studiom u profesora Rittersa i profesora Gündera prof. Scholtz zapoznał się również z kwestią określenia i metody nauk humanistycznych. Wyniki jego dalszych, pogłębionych badań na ten temat ukazały się w 1991 roku w tomie *Zwischen Wissenschaftsanspruch und Orientierungsbedürfnis. Zu Grundlage und Wandel der Geisteswissenschaften*. Książka ta wyjaśnia genezę i cele nauk humanistycznych, ich przemianę w toku historii oraz stosunek do sztuki, religii i prawa. Ważnym elementem książki jest historyzm szerzący się w naukach humanistycznych i przyrodniczych. Konsekwencją badań nad naukami humanistycznymi było powierzenie profesorowi Scholtzowi nowo utworzonej profesury historii i teorii nauk humanistycznych w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Ruhry w Bochum — stanowiska,

które piastował aż do emerytury w roku 2006. Utworzenie tej profesury miało unaocznic, że nie tylko nauki przyrodnicze, lecz także nauki kulturoznawcze i humanistyczne są rzeczywistymi i ważnymi dla społeczeństwa naukami.

Temat pracy doktorskiej profesora Scholtza wyrósł z badań jego nauczyciela profesora Gründera, którego rozprawa habilitacyjna była z kolei poświęcona Grafovi Yorck von Wartenburg, oryginalnemu, nieakademickiemu filozofowi, który czerpał od Braniśa, a którego następnie spopularyzował, przez cytowania, Heidegger. Profesor Gründer zajął się w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku kontynuacją edycji dzieł Wilhelma Diltheya, przyjaciela Grafa Yorcka oraz następcy Braniśa na Uniwersytecie Wrocławskim. Powołany na Uniwersytet Ruhry w Bochum profesor Gründer w 1970 roku uczynił ówczesnego doktora Scholtza swoim asystentem, a wraz z powołaniem profesora Rodiego stworzył podstawy dla utworzenia jednostki naukowej zajmującej się Diltheyem (*Dilthey-Forschungsstelle*) na Uniwersytecie w Bochum. Jednostka ta zajęła się wydawaniem dzieł zebranych Diltheya, począwszy od tomu piętnastego. Profesor Scholtz współpracował z Pracownią Diltheyowską, brał udział w jej konferencjach oraz był współwydawcą rocznika *Dilthey-Jahrbuch*, utworzonego przez profesora Rodiego. Dilthey był przecież jednym z najważniejszych obrońców nauk humanistycznych. Po odejściu profesora Rodiego, kierownictwo Pracownią Diltheyowską przejął profesor Scholtz. Oprócz artykułów poświęconych Diltheyowi, między innymi jego mało poważanej filozofii religii, profesor Scholtz wydał w 2008 roku rozprawę Diltheya na temat istoty filozofii. Obszerne wprowadzenie do tej rozprawy rozważa pytanie: czym jest filozofia według Wilhelma Diltheya? Odpowiedź na to pytanie można podsumować następująco: „Filozofia jest najpierw refleksją nad samym sobą, poprzez którą człowiek uświadamia sobie swoje czyny i cierpienie” oraz stanowi „zagadkę życia i świata, która ową refleksję prowokuje”.

Najnowszą publikacją profesora Scholtza jest książka *Philosophie des Meeres* (2016), która już doczekała się drugiego wydania. Profesor rozważa tutaj zagadnienie morza z perspektywy znaczących myślicieli oraz różnych filozoficznych dyscyplin i jednocześnie dostarcza doskonałego i zrozumiałego wglądu w filozofię ogólnie — od antyku do współczesności. Aktualnie książka jest tłumaczona na języki koreański i egipski.

Jako urodzony na Śląsku Niemiec profesor Scholtz ma szczególny stosunek do Wrocławia, a przypadek zdecydował, że ważni autorzy z kręgu jego zainteresowań, jak Schleiermacher, Braniś i Dilthey, byli również związani z tym miastem. Profesor Scholtz znacząco wspierał długoletnie partnerstwo między Uniwersyteciem Ruhry w Bochum a Uniwersytetem Wrocławskim w obszarze filozofii. Świadectwem tej współpracy jest między innymi tom pokonferencyjny *Dilthey und Yorck*, który profesor wydał w 1996 roku wraz z profesorem Krakowskim. Dzięki istniejącej od ponad trzydziestu lat umowie o partnerstwie między uniwersytetami naukowcy z Instytutu Filozofii UWrocław mogą wyjeżdżać do Bochum, gdzie znajdują zawsze przyjazną pomoc oraz merytoryczną opiekę profesora Scholtza. Profesor był inicjatorem wielu projektów, które odbyły się w ramach partnerstwa. Warto wspomnieć w tym kontekście międzynarodową konferencję „Aktualność filozofii Wilhelma Diltheya”, która odbyła się w 2011 roku we Wrocławiu i która skupiła

badaczy Diltheya z całego świata. Owocem tej konferencji jest tom pokonferencyjny *Diltheys Werk und die Wissenschaften* (2013). Artykuł profesora Scholtza można również przeczytać w obszernym tomie poświęconym historii Uniwersytetu Wrocławskiego *Wroclaw University in the European Culture of the 19th and 20th Centuries*, pod redakcją profesora Harasimowicza (Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego). Temat tego artykułu to: *Die Philosophie an der neu gegründeten Universität Breslau*.

Poprzez swoją działalność i twórczość profesor Scholtz przyczynił się nie tylko do badań nad filozofią śląską, lecz również do wzmocnienia dobrych polsko-niemieckich kontaktów naukowych. Dlatego też otrzymał w 2002 roku srebrny medal Uniwersytetu Wrocławskiego, a w 2011 roku medal brązowy.

Ja sama — jeśli mogę tak powiedzieć — czuję się uczennicą profesora Scholtza. Wielokrotnie tłumaczyłam na język polski teksty profesora, przykładowo artykuł *Od Braniża do Diltheya. Sukces poznawczy czy utrata orientacji — przejścia od spekulatywnej filozofii dziejów do filozofii nauk empirycznych*, który ukazał się w tomie *Filozofia we Wrocławiu* (2013). Przy okazji każdego tłumaczenia zawsze długo dyskutowaliśmy, a profesor wyjaśniał mi niejasne fragmenty tekstów. Każda rozmowa z profesorem Scholtzem to dla mnie ogromne wzbogacenie. Teraz cieszę się, że mogę zaprezentować tutaj owoc jednej z takich rozmów: chodzi o krótki wywiad na temat estetyki muzyki, która interesuje mnie równie bardzo jak profesora.